

Малиняк Богдан

*К.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ДО МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НАДХОДЖЕНЬ ВІД НАДРОКОРИСТУВАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Чималих втрат місцеві бюджети зазнають також унаслідок порушення законодавства у сфері надрокористування. За оцінками заступника голови Тернопільської облдержадміністрації Л. Бицюри, 80% ринку будівельних матеріалів області перебуває в тіні. Незаконне використання лише одного родовища на Тернопільщині призвело до втрат ресурсів на суму 30 млн. грн., і це тільки прямі збитки, без урахування втрат на рекультивацію, збитків від недоотриманих податків, зарплати, легальних робочих місць тощо. За оцінкою Л. Бицюри, якщо врахувати, що в області подібних родовищ є сотні, втрати бюджетів у області становитимуть близько 1 млрд. грн. За його словами сьогодні в добувній галузі відсутній дієвий контроль влади і правоохоронних органів, натомість присутній організований спосіб розкрадання корисних копалин, побудований на координації та протиправних діяннях, у т. ч. посадових осіб. За даними департаменту економіки обласної адміністрації легалізація лише одного відсотка незаконного надрокористування призведе до наповнення місцевого й державного бюджетів на 1 млн. грн. [1].

Основна причина комплексу проблем, пов'язаних з надходженням до місцевих бюджетів ресурсів від надрокористування полягає у поширенні у цій сфері явища корупції. Серед найбільших проблем сучасного етапу розвитку України є корупція. В офіційних документах керівництва нашої держави визнано, що корупція в Україні набула ознак системного явища, яке поширює свій негативний вплив на всі сфери суспільного життя, все глибше укорінюючись у повсякденному житті як основний, швидкий та найбільш дієвий протиправний засіб вирішення питань, досягнення певних цілей. Масштаби поширення корупції загрожують національній безпеці України [2].

До доходів місцевих бюджетів зараховують рентну плату за видобуток корисних копалин як загальнодержавного значення, так і місцевого значення. Так, 25% рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного

значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату) зараховують до загального фонду бюджету АР Крим, обласних бюджетів та бюджетів міст Києва і Севастополя. До цих же місцевих бюджетів зараховують також 50% рентної плати за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення).

До доходів загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів належить рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення. Такі платежі зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів, а щодо водних об'єктів – за місцем податкової реєстрації платника рентної плати.

Для того, щоб користувач надр сплачував до місцевого бюджету ренту, йому необхідно одержати спеціальний дозвіл. Дозволи надаються на такі види користування надрами:

- геологічне вивчення, в тому числі дослідно-промислова розробка родовищ корисних копалин загальнодержавного значення;
- видобування корисних копалин;
- будівництво та експлуатація підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, у тому числі споруд для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва, скидання стічних вод;
- створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне, санітарно-оздоровче значення (наукові полігони, геологічні заповідники, заказники, пам'ятки природи, лікувальні, оздоровчі заклади тощо);
- виконання робіт (провадження діяльності), передбачених угодою про розподіл продукції [3].

Варто зазначити, що дозволи надаються Державною службою геології та надр України. У випадках надання дозволів для добування корисних копалин місцевого значення на території Автономної Республіки Крим, такі дозволи надаються Радою міністрів Автономної Республіки Крим. Видача дозволів цими суб'єктами відбувається згідно Порядку надання спеціалізованих дозволів на

користування надрами, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 30.05.2011 № 615.

Нормативно-правові акти передбачають надання дозволів переможцям аукціонів з їх продажу. Втім визначено винятки, які дають підстави ухвалювати рішення про надання спеціальних дозволів без проведення аукціону.

Сама процедура одержання дозволу є доволі складної та тривалою в часі. Можливість законного користування надрами залежить від рішення значної кількості органів місцевого самоврядування та державного управління. Корупційні ризики підвищуються ще й тим, що частину важливих рішень ухвалюють колегіальні органи. Відтак причина відсутності позитивного голосування депутатами місцевих рад може не бути пояснена та необґрунтована. Крім цього, практично неможливо визначити часові рамки для ухвалення позитивних рішень представницькими органами влади.

Значно ускладнює процес належного оформлення використання природніх надр, передбачені платежі за адміністративні послуги, які зобов'язаний сплатити заявник ще на етапі підготовки рішення, яке надасть йому право легально використовувати природні надра. Крім цього, низку документів для заявника виготовляють суб'єкти господарювання за визначену суму. Процедура належного оформлення дозвільної документації для легального використання природніх надр не передбачає гарантованого права на одержання документації в разі сплати коштів. Таким чином, виникають ризики неможливості одержання усього пакету дозвільних документів після здійснення платежів заявником.

Отже, система надання дозвільних документів на користування надрами містить значні корупційні ризики. В зв'язку з цим, користувачі часто вдаються до нелегального користування природніми надрами. Нерідко така діяльність відбувається за сприяння посадових осіб правоохоронних органів, органів державної влади чи органів місцевого самоврядування.

Основним чинником подолання корупції у сфері надрокористування є реальна зацікавленість депутатами місцевих рад у легальному використанні надр та дієве сприяння в одержанні та погодженні необхідних документів. З іншого боку, позиція представників територіальних громад має перешкоджати нелегальному використанні надр. Це створюватиме необхідне

підґрунтя для легалізації господарських відносин у цій сфері та зменшення явища корупції.

Література:

1. Попович В. На тернопільських кар'єрах процвітає нелегальний промисел / Віталій Попович // Номер один. – 21.06.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta1.com/index.php/novini/80-ostanni-novini/14283-na-ternopilskikh-karerakh-protsvitae-nelegalni-promisel./10>.

2. Указ Президента України «Про національну антикорупційну стратегію на 2011–2015 рр.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1001/2011/print1434006145131901>.

3. Кодекс України «Про надра» від 27.07.1994 № 132/94-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80/print1384772734924619>.

Машко Андрій

*К.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

ДЕФІЦИТ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ ТА УПРАВЛІННЯ

Становлення засад соціально орієнтованої ринкової економіки та подолання структурної кризи супроводжується бюджетними дефіцитами, котрі стимулюють соціально-економічні й фінансові ефекти, кількість яких вимірюється десятками. При цьому, не сформовано адекватну часу стратегію розвитку та механізми вирішення основних економічних негараздів, не забезпечено створення умов для виходу вітчизняної економіки на траєкторію зростання.

Вагому роль у теоретичному та емпіричному дослідженні згаданої проблематики відіграють праці зарубіжних вчених: Р. Барро, Ш. Бланкарта, Дж. Б'юкенена, А. Лернера, Р. Масгрейва, Дж. Стігліц, М. Фрідмена, Дж. Хікса, М. Мейера. Серед відомих сучасних вітчизняних дослідників можемо виокремити напрацювання В. Андрущенко, О. Барановського, С. Буковинського, О. Василика, В. Геєца, В. Опаріна, В. Суторміної, В. Федосова, С. Юрія та багатьох інших.